

Julia Schroeder, Celia Coyne, John Farndon, Tim Harris, Derek Harvey, Tom Jackson, Alison Singer: Kniha ekologie

Je to vždy malý svátek, když vyjde překlad světové učebnice ekologie do češtiny. Naposledy to byly před 10 lety Základy ekologie (viz recenze v Živě 2011, 1: VIII), odvozené od zřejmě nejúspěšnější světové učebnice ekologie trojice Michael Begon, John L. Harper a Colin R. Townsend (1986, český překlad vydala Univerzita Palackého v Olomouci v r. 1997), která se letos dočkala už pátého vydání.

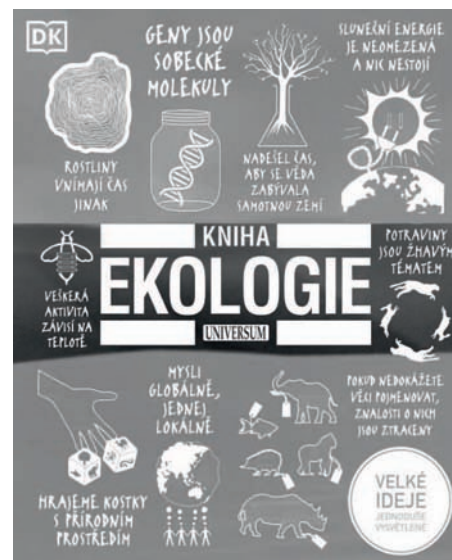
První, co čtenáře na recenzované knize zaujme, je grafická podoba, encyklopedický styl a absence vědeckých grafů kompenzovaná větším množstvím ilustrací. Jiné, než na jaké jsme u učebnic ekologie zvyklí, je také vnitřní členění textu. Na příběh evoluce navazují ekologické procesy, uspořádání přírodního světa, od rozmanitosti života se dostaneme k ekosystémům, měnícímu se prostředí a lidskému faktoru. Knihu zakončuje environmentalisticky pojatá ochrana životního prostředí. Encyklopedický charakter ucelených dvoustran, jen výjimečně rozšířených na delší text, tak skládá oborovou mozaiku zajímavostí a souvislostí propojených faktografií, které není ani přehnaně moc, ale ani málo. Na první pohled jde o vyvážený text, kde prolínání environmentálních témat do „čisté“ ekologie představuje posun oboru směrem k současnému pojetí zdůrazňujícímu odkaz např. Johna Muira (ochrana Yosemite), Jamese Lovelocka (teorie Gaia) nebo Rachel Carsonové (Mlčíci jaro).

Jak tedy lze okomentovat výběr nosných témat? Prvotní dojem, že se autoři zaměřili spíše na čtenářsky atraktivní témata, jsem nakonec korigoval, protože řada témat byla ve své době skutečně vědecky průlomová (namátkou trofické kaskády, ekologické gildy, metapopulace) či přinášela nové pohledy na starou problematiku, např. ohniska diversity, neutrální teorie biodiverzity, z mladších témat třeba ekologická stechiometrie („veškerý život je chemie“). Najdeme zde ale i témata, která moderní ekologie považuje za dobově poplatná a dnes již překonaná, např. teorii klimaxu. Ta jsou doplněna komentářem vysvětlujícím jak kontext jejich vzniku, tak pozdější reinterpretaci. Určitou nekonzistentnost pak představuje prolínání „velkých“ a „malých“ témat, jakkoli právě ekologie vzhledem k možnému dalekosáhlému dosahu efektu motýlích křídel zná malých příběhů. Namátkou jmenujme optimalizaci energie vynaložené na získávání potravy nebo ekofyziologické vysvětlení, proč tučňákům nemrzou chodidla. Protože se většina autorů knihy zabývá popularizací vědy spíše než aktivní vědou, může být poselství rychlého vzhledu do složitě a nejednoznačně problematické až zavádějící. Jako příklad poslouží krátká

kapitola o neutrální teorii biodiverzity (Hubbell 2001), kde autoři na příkladu jedné studie, která rozporovala dílčí předpoklady, celou teorii zamítli. To je projevem typické popularizační zkratkovitosti, jež už napáchala tolik škody v interpretaci vědy. Paradigmatická teorie přece jen není dílčí hypotéza, kterou lze jednoduše falzifikovat, neboli, jak se říká, jedna vlaštovka jaro nedělá, a to platí i ve vědě. Představme si aplikaci takového postupu např. vůči problematice globálních klimatických změn. Ekologové vědí, že čím je daná problematika složitější, tím komplexnější jsou i její projevy, včetně protichůdných důkazů. Problémem zde bývá zpravidla použité měřítko výzkumu, výzkumný vzorek nebo chybějící rozhodný faktor komplexního prostředí, který autoři nepodchytili. O to pikantnější je proto na téže dvoustraně navazující stručná kapitola o tom, že jediné vědecké komunita má šanci odhalit složité celky a změny, doložená na příkladu kalifornského programu dlouhodobého ekologického výzkumu LTER (Long-Term Ecological Research).

Dalším aspektem knihy, který by mohl čtenáři z kontinentální Evropy vadit, je prakticky úplná absence témat a konceptů rozpracovaných v mimoanglické jazykové oblasti. Např. kapitola o ekologii společenstev zcela opomněla vegetační ekologii (formační i hierarchickou), kde klasifikace rostlinných společenstev vyústila do vegetačního systému podobného taxonomickému. Environmentální tematika pomíjí zase Meze růstu Římského klubu, které sice napřesrok oslaví půlstoletí existence, ale dodnes, přes veškerý technologický a společenský pokrok, otevírají dilema nedostatečných zdrojů potřebných pro rozvoj stále narůstající lidské populace.

Vše dosud uvedené, tedy obrazová podoba knihy, poněkud nystematicky poskládaný obsah, výběrová faktografie apod., mě přivádí k otázce, za jakým účelem a pro jakou čtenářskou obec vlastně byla kniha napsána. Celkový nakladatelský počínání přiblížit jednotlivé vědní obory s neformálním označením edice „velké ideje jednoduše vysvětlené“ a autorský kolektiv s bohatou zkušeností s popularizací vědy napovídá, že cílovou skupinou je široká veřejnost. Tu je třeba zaujmout atraktivní dílčí faktografií (byť bez širších souvislostí), kombinovanou s jednoduchým poselstvím a ilustrovanou nějakou zajímavostí buď ze života rostlin a zvířat, nebo jejich badatelů. Paradoxně se tak může o nějaký detail poučit i erudovaný odborník, protože ekologie je dnes velmi širokou a rozmanitou vědní disciplínou s mnoha přívrstky a jen málokdo z nás, specialistů na „dílčí“ ekologie, dokáže pojmut obor jako celek. O tom ostatně svědčí i rozrůstající

se kolektivy autorů oborových učebnic i recenzované knihy. Ta vlastně prezentuje užší náhledy do různých dílčích ekologií a naplňuje tak originálním způsobem myšlenku tzv. překladatelské ekologie, po které svého času volal v úvodníku prestižního vědeckého časopisu Science William H. Schlesinger, bývalý prezident Cary Institute of Ecosystem Studies v Millbrook, USA. Taková forma popularizace zachovává atributy vědeckého badatelství, tedy kritičnost, opakovatelnost, a především poctivé sdělování výsledků včetně těch negativních, resp. protichůdných. I když knihy píše popularizátoři vědy s aktivní vědeckou minulostí, měli by mít trvale na paměti Descartovo „myslím, tudíž pochybuji; pochybuji, tudíž jsem“, protože dnešní pravdy mohou být zítra reinterpretovány, což je však přirozený a trvalý proces, o který koneckonců ve vědě jde. Proto je to právě popularizace, jež otevírá prostor i pro prezentaci negativních výsledků, tedy toho, co se nedaří či nepovedlo, jako doklad věčné snahy vědeckého bádání, i jako ukázkou míst, která mohou být znovu a opakovaně přezkoumávána odlišnými postupy a metodami. I zde má badatelská věda velkou odpovědnost vůči veřejnosti. Nesmí totiž podlehnout mediálnímu kouzlu prezentace významně zjednodušených polopravd, vyvolávajícímu dojem rychlého a snadného řešení environmentálních problémů. Recenzovaná kniha to sice nečiní, drží se faktografie, nicméně absence seznamu citované či doporučené literatury tomuto dojmu mírně napomáhá. Je-li jejím posláním vzdělávání, měla by cesty k němu otevřít a naznačit i jeho další směry. Konečně, příznivá je cena originálu v angličtině (asi poloviční oproti české edici) otevírající možnost široké distribuce.

Euromedia Group, a. s., Praha 2020, 352 str. Z anglického originálu vydaného nakladatelstvím Dorling Kindersley Limited v Londýně v r. 2019 přeložil Petr Roth. Doporučená cena 679 Kč

Seznam použité literatury uvádíme na webové stránce Živy. K dalšímu čtení např. Živa 2016, 1: I–III.